

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2022.21.14>

УДК 33:004.738.5]:34.06(477)](075.8)
ПЕРСПЕКТИВИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Юрій БУРИЛО

доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

<https://orcid.org/0000-0001-8743-7739>

У статті розглядаються основні теоретичні концепції та законодавчі ініціативи щодо цивільно-правової (деліктної) відповідальності за шкоду, заподіяну автономними системами штучного інтелекту в Європейському Союзі.

Зараз точиться жвава теоретична дискусія щодо найкращого підходу до питань цивільно-правової (деліктної) відповідальності за шкоду, заподіяну автономними системами (роботами) на основі штучного інтелекту. Існує кілька основних теоретичних концепцій деліктної відповідальності, які обговорюються щодо шкоди, завданої системами штучного інтелекту. Вони включають поняття сторонньої відповідальності, суворої відповідальності, відповідальності за продукт і відповідальності за вину.

З чисто теоретичної точки зору застосування суб'єктивної відповідальності за шкоду, спричинену системами штучного інтелекту, фактично означає, що оператор такої системи буде нести відповідальність без власної вини, оскільки рішення приймаються автономною системою незалежно, і без вини самої автономної системи штучного інтелекту, оскільки вона не є людиною і тому в принципі не може бути виною. Застосування суворої відповідальності, яка базується на ідеї ризику, а не провини, вимагає, щоб системи

UDC 33:004.738.5]:34.06(477)](075.8)
THE PROSPECTS OF CIVIL LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED BY ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE EUROPEAN UNION

Yuriy BURYLO

Doctor of Law Sciences, Associate Professor, Leading Researcher

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

The article deals with the main theoretical concepts and legislative initiatives regarding civil (tort) liability for the damage caused by autonomous artificial intelligence systems in the European Union.

Currently there is a lively theoretical discussion of the best way to approach the issues of civil (tort) liability for the damage caused by autonomous systems (robots) powered by artificial intelligence. There are several main theoretical concepts of tort liability being discussed with regards to the damage inflicted by artificial intelligence systems. They include the concepts of vicarious liability, strict liability, product liability and fault-based liability.

From a purely theoretical perspective the application of vicarious liability for the damage caused by artificial intelligence systems effectively means that the operator of such a system would be liable without his own fault, since the decisions are made by the autonomous system independently, and without the fault of the autonomous artificial intelligence system itself, because it is not human and therefore cannot be at fault in principle. The application of strict liability, which is based on the idea of risk rather than fault, requires that artificial intelligence systems are regarded as sources of high risk. It is true that some

штучного інтелекту розглядалися як джерела високого ризику. Це правда, що деякі автономні системи штучного інтелекту, такі як безпілотні автомобілі, системи медичної діагностики тощо, становлять високий ступінь ризику. Однак багато таких систем не слід розглядати як джерела підвищеної небезпеки. Що стосується застосування концепції відповідальності за продукт до шкоди, спричиненої штучним інтелектом, то теоретично це виглядає можливим, але викликає багато практичних питань, пов'язаних із юридичними визначеннями «виробника» та «продукту» відповідно до законодавства ЄС. Концепція відповідальності за вини як різновиду відповідальності за замовчуванням теоретично також може застосовуватися до шкоди, заподіяної автономними системами, що працюють на основі штучного інтелекту, особливо беручи до уваги той факт, що багато з цих систем не становлять високого ризику.

Судячи з ініціатив Європарламенту, на інституційному рівні Європейського Союзу існує розуміння того, що має бути гібридний ризик-орієнтований підхід до відповідальності за шкоду, заподіяну автономними системами штучного інтелекту, передбачаючи сувору відповідальність за шкоду, заподіяну системи високого ризику, а також відповідальність за збитки, спричинені використанням інших систем, які не вважаються високоризиковими.

Водночас не варто виключати, що в довгостроковій перспективі, коли штучний інтелект досягне рівня людського інтелекту або навіть суперінтелекту, автономні системи штучного інтелекту (роботи) можуть отримати власну правосуб'єктність і стати т.з. -називаються електронні особи, подібні до юридичних осіб. У такому разі такі електронні особи самі можуть нести відповідальність за завдану ними шкоду.

Ключові слова: штучний інтелект, шкода, деліктна відповідальність, ризик-орієнтований підхід, правосуб'єктність

autonomous artificial intelligence systems, such as self-driving cars, medical diagnosis systems etc. pose a high degree of risk. However, a lot of such systems should not be regarded as sources of increased danger. As for the application of product liability concept to the damage caused by artificial intelligence it looks possible in theory, but raises a lot of practical issues stemming from the legal definitions of the “producer” and the “product” under the EU legislation. The concept of fault-based liability as a sort of liability by default theoretically can also apply to the damage caused by the autonomous systems powered by artificial intelligence, particularly taking into account the fact that many of these systems do not present a high risk.

Judging by the initiatives of the European Parliament at the institutional level of the European Union there is an understanding that there should be a hybrid risk-based approach to the liability for the damage caused by autonomous artificial intelligence systems involving strict liability for the damage caused by high-risk systems as well as fault-based liability for the damage resulting from the use of other systems, which are not regarded as high-risk.

At the same time, it should not be ruled out that in the long run, when artificial intelligence reaches the level of human intelligence or even superintelligence, autonomous systems of artificial intelligence (robots) may be granted legal personality of their own and become the so-called electronic persons similar to legal entities. In that case such electronic persons themselves may become liable for the damage they cause.

Keywords: artificial intelligence, damage, tort liability, risk-based approach, legal personality

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується активним розвитком цифрових технологій на основі штучного інтелекту. Системи на основі штучного інтелекту починають відігравати дедалі більшу роль в житті людини, суспільства і держави. Вже сьогодні здійснюючи пошук в мережі Інтернет або отримуючи рекомендації щодо придбання тих чи інших товарів і послуг ми, як правило, маємо справу зі штучним інтелектом, на основі якого побудовані відповідні інформаційні системи. Приклади сучасного застосування штучного інтелекту досить різноманітні і включають в себе роботизацію виробничих ліній, автономні транспортні засоби, які не потребують людини в якості водія, автоматизовані інвестиційні системи, системи моніторингу соціальних мереж, чат-боти, що використовуються в маркетингових цілях та ін. [1].

Поряд з очевидними перевагами і користю, що може принести штучний інтелект, він також може спричинити шкоду для життя і здоров'я людини, а також майна фізичних та юридичних осіб. З огляду на це, виникає закономірне питання про відшкодування шкоди, спричиненої системами, що працюють на основі штучного інтелекту – на основі якого підходу та за якими правилами має застосовуватися цивільно-правова (деліктна) відповідальність таку шкоду? Це питання здається актуальним через те, що сучасні системи штучного інтелекту не є звичайними інструментами в руках людини. Такі системи є автономними. Вони здатні самостійно навчатися та приймати власні рішення без втручання людини. На відміну від звичайних машин і механізмів, в тому числі електронно-обчислювальних машин, дії яких контролюються людиною, системи, що працюють на основі штучного інтелекту, можуть діяти безконтрольно і непередбачувано. Крім того, це надзвичайно складні системи, в розробці, виробництві та експлуатації яких задіяно багато різних суб'єктів (інженерів, програмістів, виробників, операторів, власників, користувачів), що само по-собі ускладнює питання визначення особи, відповідальної за шкоду. Ці особливості систем штучного інтелекту викликають питання щодо можливості застосування існуючих цивільно-правових норм про деліктну відповідальність до правовідносин, де шкода завдана такими системами, а також про необхідність та доцільність врахування відповідних особливостей у перспективному законодавстві.

Правові проблеми відшкодування шкоди, завданої штучним інтелектом, активно обговорюються в Європейському Союзі як на науковому, так і на інституційному рівнях. У цьому зв'язку заслуговують увагу праці таких науковців-юристів як Б. Шютте, Л. Маєвські, К. Хаву, Е. Карнер, Б. Кох, М. Гайстфельд, П. Черка, Дж. Грігієне, Дж. Сірбікайте та ін., які з теоретичної точки зору розглядають різні підходи до врегулювання цивільно-правової (деліктної) відповідальності за шкоду, завдану системами зі штучним інтелектом з урахуванням особливостей цих систем. Водночас протягом останніх років Європейський Парламент прийняв низку документів, які містять рекомендації та пропозиції щодо правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних зі штучним інтелектом, зокрема щодо цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану системами, що функціонують на основі штучного інтелекту. Зазначені ініціативи Європейського Парламенту, так само як і теоретичні роздуми європейських вчених, потребують ретельного аналізу з тим, щоб Україна мала можливість будувати власне національне законодавство з урахуванням сучасних тенденцій європейської юридичної думки та перспективного розвитку законодавства Європейського Союзу. З огляду на це, дане дослідження має на меті з'ясувати існуючі в Європейському Союзі підходи до законодавчого врегулювання особливостей цивільно-правової (деліктної) відповідальності за шкоду, завдану системами, що функціонують на основі штучного інтелекту. При цьому важливими завданнями є зрозуміти, які фактори в найбільшій мірі впливають на таку відповідальність та яким чином враховуються особливості систем штучного інтелекту, такі як їх автономність, здатність самостійно навчатися і приймати рішення, а також множинність суб'єктів, задіяних у створенні та експлуатації (використанні) цих систем.

В теоретичній площині на сьогодні існує чимало різних поглядів і думок європейських вчених-юристів щодо того як слід підходити до питання цивільно-правової (деліктної)

відповідальності за шкоду, завдану системами, що функціонують на основі штучного інтелекту. Водночас з концептуальної точки зору більшість наукових розробок з цієї проблематики зводяться до аналізу зазначеної відповідальності через призму субсидіарної відповідальності (*vicarious liability*), суворої відповідальності (*strict liability*), відповідальності за шкоду, завдану внаслідок недоліків товару (*product liability*), відповідальності за наявності вини (*fault-based liability*).

Як зазначає В. Харпвуд, субсидіарна відповідальність, як правило, застосовується до роботодавців за делікти, вчинені їх працівниками в ході виконання їх трудових обов'язків [2, с.345]. В Україні як приклад такої деліктної відповідальності можна навести частину першу ст.1172 ЦК України, якою передбачено, що юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків [3]. Інші приклади субсидіарної відповідальності за шкоду, як зазначають П. Черка, Дж. Грігієне, Дж. Сірбікайте, включають в себе відповідальність принципала за дії агента, відповідальність батьків за своїх дітей та відповідальність господаря за дії слуги [4, с.385].

Оскільки сама ідея субсидіарної відповідальності полягає в можливості притягнення однієї особи (принципала – бенефіціара) до відповідальності за протиправне діяння іншої особи (агента – помічника) європейськими експертами висуваються припущення про можливість застосування субсидіарної відповідальності за дії штучного помічника, яким виступає не людина, а система, що функціонує на основі штучного інтелекту. Так, на думку фахівців незалежної експертної групи з питань відповідальності та новітніх технологій, створеної Європейською Комісією, якщо шкода завдана автономною технологією, що використовується у спосіб функціонально еквівалентний використанню помічників – людей, відповідальність оператора за використання цієї технології має відповідати існуючому режиму субсидіарної відповідальності принципала за дії помічників [5, с.25, 45].

Разом з тим, подібний підхід не є бездоганним, адже потрібно враховувати, що він ґрунтується на певній умовності, а саме на прирівнюванні системи зі штучним інтелектом до людини. Хоча штучний інтелект здатний діяти автономно і приймати рішення самостійно подібно до людини, він, все ж таки, позбавлений деяких важливих людських характеристик, таких як моральні цінності, усвідомлення добра і зла, відчуття болю і страждань, тощо. Відтак, на відміну від людини, яка може бути винною або невинною у вчиненні правопорушення, дії системи, що функціонує на основі штучного інтелекту, навряд чи можна розглядати через призму категорії вини. При цьому особа, яка несе субсидіарну відповідальність, хоча і не є безпосередньо винною у спричиненні шкоди, відповідає, все ж таки, за винні дії іншої особи. У випадку застосування субсидіарної відповідальності до оператора системи штучного інтелекту, він нестиме таку відповідальність за відсутності як власної вини, так і вини системи штучного інтелекту, адже остання є всього лише набором мікросхем та алгоритмів і ніякої вини усвідомлювати не може в принципі, попри те, що може приймати надзвичайно розумні рішення.

Поряд із субсидіарною відповідальністю в європейських наукових колах активно обговорюється так звана “сувора” відповідальність (*strict liability*) за шкоду, завдану штучним інтелектом. В основі цього різновиду деліктної відповідальності лежить не вина особи, яка притягується до відповідальності, а підвищений ступінь ризику, який пов'язаний з певними речами або видами діяльності. Як відзначають Е. Карнер і Б. Кох., така відповідальність зумовлена розумінням того, що певній особі дозволяється використовувати особливо небезпечну річ або здійснювати ризикову діяльність для її власних цілей, у зв'язку з чим така особа повинна нести витрати, якщо відповідний ризик матеріалізується [6, с.58]. У зв'язку з тим, що для застосування суворої відповідальності непотрібно ніякого проступку з вини особи, яка притягується до відповідальності, а натомість необхідний об'єкт чи діяльність, які становлять підвищений ризик, цей різновид деліктної відповідальності в наукових джерелах часто називають “*risk-based liability*”, тобто відповідальність на основі ризику. Зазначений різновид деліктної відповідальності присутній в тому чи іншому вигляді в законодавстві всіх країн Європи. В Україні, наприклад, у ст.1187 Цивільного кодексу Укра-

їни встановлена відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки [3].

Деякі системи штучного інтелекту можуть бути потенційно небезпечними і цілком здатні завдати реальну шкоду життю та здоров'ю людини або спричинити майнову шкоду. До таких потенційно небезпечних систем штучного інтелекту належать, наприклад, автономні транспортні засоби, системи медичної діагностики, системи спостереження та ін. Подібні системи, на думку багатьох вчених, можуть вважатися джерелами підвищеної небезпеки, а отже за шкоду, завдану цими системами має наставати ризик-орієнтована суворі відповідальність [4, с.386]. В той же час висловлюються і зауваження до такого підходу. Так, зокрема, М.М. Великанова відзначає, що коли йдеться про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, така шкода наноситься у випадку використання транспортного засобу, механізму, обладнання, які хоч і можуть вийти з-під контролю, не можуть автономно приймати рішення. Натомість характерною рисою штучного інтелекту є його здатність приймати незалежні рішення. Отже, справа не у невідконтрольності, а в непередбачуваності його дій та спричиненні шкоди. Відповідно, оскільки шкода непередбачувана, її завдання не охоплюється поняттям діяльності, що становить підвищену небезпеку для інших в розумінні Принципів Європейського Деліктного Права [7, с.195]. В цих аргументах є певна логіка. Однак, на практиці невідконтрольність може призводити до непередбачуваності і навпаки, а отже межа між цими категоріями досить умовна.

Досить часто в європейській юридичній літературі відшкодування шкоди, завданої системами на основі штучного інтелекту, розглядається в контексті відповідальності виробника за шкоду, завдану внаслідок недоліків його товару (product liability), що передбачена Директивою ЄС про відповідальність за товар (Product Liability Directive)[8]. Як зазначають Я. Бенхамоу і Дж. Ферланд, якщо товар з дефектом завдає фізичної шкоди споживачам або їх майну, постраждала особа має довести шкоду, дефект та причинно-наслідковий зв'язок між дефектом і шкодою, однак після того як цей тягар доказування виконаний, виробник має надати компенсацію незалежно від того чи мала місце вина з його боку [9, с.5]. Отже, з точки зору постраждалої особи (споживача) такий вид цивільно-правової відповідальності має певні переваги.

Однак, виникає питання хто може вважатися виробником системи штучного інтелекту, адже враховуючи велику кількість осіб, які приймають участь у створенні систем штучного інтелекту, а саме розробників, програмістів, виробників апаратного забезпечення, неясно хто з них може вважатися виробником такої системи, тобто особою, яка має нести відповідальність. В той же час з аналізу частини першої ст.3 вказаної Директиви ЄС випливає, що виробником може вважатися не лише виробник готового товару, а й виробник складових частин цього товару або навіть виробник сировини, з якої зроблений товар.

Більш того, Я. Бенхамоу і Дж. Ферланд звертають увагу на те, що відповідальність, передбачена цією Директивою ЄС стосується лише рухомого майна, а не послуг, в той час коли ключові сучасні технології, такі як програмне забезпечення і алгоритми, часто розглядаються саме як послуги, а не товари (продукти)[9, с.9]. На перший погляд, дана точка зору може здаватися дискусійною, адже програмне забезпечення є насамперед об'єктом права інтелектуальної власності. Однак, якщо заглибитися в практичну площину і поглянути на існуючі форми використання штучного інтелекту, наприклад, на використання систем штучного інтелекту через мережу Інтернет, ми побачимо, що користувач фактично отримує не саме програмне забезпечення, а лише можливість ним скористатися, що дійсно схоже на послугу.

Таким чином застосування даного різновиду деліктної відповідальності до шкоди, завданої штучним інтелектом, може виявитися дещо проблематичним, що вимагає певного доопрацювання відповідного законодавства на рівні Європейського Союзу.

Поряд з різними видами деліктної відповідальності, що настає незалежно від вини того, хто притягується до відповідальності, європейськими дослідниками правових проблем штучного інтелекту не відкидається і класична деліктна відповідальність, обов'язковою

умовою якої є вина, тобто “fault-based liability”. Як зазначають Е. Карнер, Б. Кох і М. Гайстфельд, така відповідальність застосовується за дефолтом у всіх європейських юрисдикціях за відсутності норм, що передбачають субсидіарну або “сувору” відповідальність за певні категорії деліктів. Іншими словами, цей різновид деліктної відповідальності є резервним на випадок відсутності альтернатив [6, с.38]. По суті йдеться про деліктну відповідальність на загальних підставах, подібно до тієї, що передбачена ст. 1166 Цивільного кодексу України [3].

Хоча штучний інтелект може становити небезпеку, далеко не всі системи штучного інтелекту можна розглядати як джерела підвищеної небезпеки. Отже, далеко не завжди доцільно застосовувати відповідну ризик-орієнтовану деліктну відповідальність, що настає незалежно від наявності вини. Врешті решт, як зазначають К. Еліот і Ф. Квін, на практиці більшість деліктів потребують доказів вини [10, с.6].

Ряд дослідників, зокрема Я. Бенхамоу і Дж. Ферланд, пропонують замість того, щоб розглядати нові принципи деліктної відповідальності стосовно шкоди, завданої штучним інтелектом, просто розглянути можливість адаптації існуючих загальних засад деліктної відповідальності на основі вини до нових викликів штучного інтелекту, доповнивши існуючий правовий режим додатковими обов'язками, так званими “duties of care”, пов'язаними із піклуванням про безпеку систем штучного інтелекту [9, с.20]. При цьому представники незалежної експертної групи з питань відповідальності та новітніх технологій, створеної Європейською Комісією, пропонують покласти на операторів новітніх цифрових технологій, в тому числі систем штучного інтелекту, обов'язки щодо вибору технологій (обирати систему, що відповідає поставленим завданням і наявним навичкам), обов'язки щодо моніторингу та експлуатації систем (перевірки безпеки та ремонт)[5, с.44].

Поряд із теоретичними розробками значна увага питанням штучного інтелекту приділяється на рівні керівних органів Європейського Союзу. Особливо активну роль в цьому напрямі відіграє Європейський Парламент. За останні п'ять років Європейський Парламент прийняв щонайменше дві важливі резолюції з рекомендаціями, що стосуються питань деліктної відповідальності за шкоду, завдану системами штучного інтелекту. Перша з них це резолюція Європейського Парламенту від 16 лютого 2017 року з рекомендаціями Комісії щодо норм цивільного права з питань робототехніки [11].

Серед інших питань цивільно-правового регулювання у сфері робототехніки в резолюції 2017 року чільне місце належить питанням цивільно-правової (деліктної) відповідальності за шкоду, завдану штучним інтелектом. Насамперед в резолюції 2017 року Європейський Парламент пропонує Європейській Комісії під час підготовки відповідного законодавства розглянути доцільність застосування суворої відповідальності або так званого ризик-орієнтованого підходу, який дозволяє не фокусувати увагу на особі, яка могла допустити недбалість, а натомість зосередитися на особі, яка могла за певних обставин мінімізувати ризики та впоратися з негативними наслідками. Крім того, пропонується поєднати цивільно-правову відповідальність з механізмом обов'язкового страхування цієї відповідальності для виробників або власників автономних роботів. Додатково, в якості допоміжного заходу пропонується створення спеціального компенсаційного фонду на випадок відсутності страхового покриття [11].

Ще одним важливим кроком Європейського Парламенту стало прийняття 20 жовтня 2020 року резолюції з рекомендаціями Комісії щодо режиму цивільно-правової відповідальності для штучного інтелекту [12]. Зазначена резолюція фактично розвиває положення щодо ризик-орієнтованого підходу, закріплені в резолюції 2017 року, пропонуючи встановлення суворої відповідальності (strict liability) незалежно від вини для відшкодування шкоди, завданої автономними системами штучного інтелекту, які становлять високий ступінь ризику (high-risk AI systems). В той же час, виходячи з аналізу проекту Регламенту, що міститься в резолюції 2020 року, для відшкодування шкоди, завданої системами штучного інтелекту, які не становлять підвищеного ступеня ризику, передбачається класичний варіант деліктної відповідальності, що настає за наявності вини (fault-based liability).

Для розмежування систем штучного інтелекту, що становлять високий ступінь ризику, від інших систем, які не вважаються високо-ризиковими, пропонується визначення високого ризику, відповідно до якого під таким ризиком слід розуміти значний потенціал автономно функціонуючої системи штучного інтелекту спричиняти шкоду одній особі або більшій кількості осіб випадковим способом, що виходить за межі розумних очікувань. При цьому такий потенціал залежить від взаємодії таких факторів як розмір шкоди, ступінь автономності системи при прийнятті рішень, вірогідності матеріалізації ризику, способу і контексту використання системи штучного інтелекту [12]. Водночас поряд із наведеним визначенням резолюцією 2017 року передбачається встановлення переліку систем штучного інтелекту, які становлять високий ступінь ризику. На разі цей перелік закріплений в Додатку III до запропонованого Регламенту, що встановлює гармонізовані правила щодо штучного інтелекту [13].

Разом з тим, такий підхід до визначення високо-ризикових систем штучного інтелекту викликає критику. Так, зокрема Б. Шютте, Л. Маєвські та К. Хаву висловлюють застереження щодо одночасного використання загального поняття високо-ризикових систем і виключного переліку таких систем, адже, на їхню думку, це може створити загрозу гнучкості відповідного правового регулювання та правовій визначеності. Крім того, зазначені вчені наголошують на необхідності узгодження існуючого правового режиму деліктної відповідальності за шкоду, завдану недоліками товару, та майбутнього правового режиму деліктної відповідальності за шкоду, пов'язану зі штучним інтелектом, адже Директива ЄС про відповідальність за товар (Product Liability Directive) передбачає відповідальність виробника, тоді як резолюція Європейського Парламенту 2020 року пропонує встановити відповідальність оператора системи штучного інтелекту [14, с.28, 30].

Так чи інакше, незважаючи на певні застереження з боку науковців на даному етапі Європейський Союз рухається у напрямку застосування гібридного підходу до цивільно-правової (деліктної) відповідальності за шкоду, завдану штучним інтелектом, що поєднує ризик-орієнтовану сувору відповідальність без вини з класичною відповідальністю на загальних підставах, що має наставати за наявності вини. Водночас варто звернути увагу на ще одну пропозицію, зазначену в резолюції Європейського Парламенту 2017 року, яка може мати важливе значення у довгостроковій перспективі. Йдеться про ідею створення у майбутньому спеціального правового статусу “електронної особи” для автономних роботів, іншими словами про надання роботам правосуб’єктності подібної до юридичних осіб. Припускається, що це дало б можливість таким “електронним особам” безпосередньо відшкодовувати шкоду, яку вони заподіяли, а також застосовувати цей правовий статус в інших ситуаціях, де роботи автономно приймають рішення або іншим чином незалежно взаємодіють з іншими особами. В принципі такий підхід міг би допомогти дати відповідь на питання, хто саме має відповідати за шкоду, завдану системою штучного інтелекту, коли важко вирішити, хто має за неї відповідати: розробник, програміст, виробник, оператор чи власник системи.

Однак, ідея надання правосуб’єктності системам штучного інтелекту (роботам) здається досить дискусійною і поки що не отримала суттєвої підтримки. Ряд науковців вказують на потенційні труднощі в плані практичної реалізації цієї ідеї. Зокрема, наділення систем штучного інтелекту власною правосуб’єктністю потребувало б значних законодавчих зусиль, вирішення складних юридичних і практичних питань, наприклад, з коштами, якими б мали володіти або керувати відповідні системи (роботи) [14, с.15]. Так чи інакше, незважаючи на те, що на даний час ідея надання правосуб’єктності системам штучного інтелекту не користується популярністю, не можна виключати, що з часом, коли штучний інтелект зрівняється з інтелектом людини або навіть перевищить його дана ідея отримає своє практичне втілення на рівні законодавства Європейського Союзу або окремих країн.

В якості висновку можна зазначити, що на теоретичному рівні здійснюється активний багатовекторний пошук оптимальної для Європейського Союзу моделі цивільно-правової (деліктної) відповідальності за шкоду, завдану системами штучного інтелекту, який охоплює

основні існуючі різновиди деліктної відповідальності. В той же час на інституційному рівні, судячи з відповідних ініціатив Європейського Парламенту, пропонується гібридний підхід до такої відповідальності, що враховує ступінь ризику, який становить та чи інша система штучного інтелекту. Він поєднує сувору відповідальність незалежно від вини за шкоду, завдану системами штучного інтелекту, які становлять високий ступінь ризику, а також відповідальність за наявності вини за шкоду, завдану системами штучного інтелекту, які не вважаються високо-ризиковими. Цей підхід здається прийнятним на даному етапі розвитку штучного інтелекту, тоді як в довгостроковій перспективі не можна виключати застосування іншого підходу, який передбачатиме наділення автономних систем штучного інтелекту власною правосуб'єктністю (статусом електронної особи), що дасть можливість відшкодування шкоди безпосередньо самою системою штучного інтелекту (електронною особою).

Перспективні дослідження з окресленої проблематики варто зосередити на аналізі ідеї визнання правосуб'єктності автономних систем штучного інтелекту (закріпленні статусу електронних осіб) та безпосередньому відшкодуванні ними завданої шкоди.

Посилання:

1. Sam Daley 31 Examples of Artificial Intelligence Shaking Up Business as Usual. URL: <https://builtin.com/artificial-intelligence/examples-ai-in-industry>.
2. Harpwood V. (2000) Principles of Tort Law: fourth edition. 521p.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.356.
4. Cerka P., Grigiene J., Sirbikyte G. (2015) Liability for damages caused by artificial intelligence. Computer Law & Security Review. 31. P. 376-389.
5. Abbot R., Borges G., Dacornia E., Devillier N., Jankowska-Augustyn, M., Karner, E., et al. (2019) Liability for Artificial Intelligence and other emerging digital technologies. Report from the Expert Group on Liability and New Technologies – New Technologies Formation. URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2020/01-09/AI-report_EN.pdf
6. Karner E., Koch B.A., Geistfeld M.A. (2020) Comparative Law Study on Civil Liability for Artificial Intelligence. URL: <https://www.oeaw.ac.at/etl/detail/news/ec-study-on-liability-for-artificial-intelligence-1>
7. Velykanova M. M. (2020) Artificial intelligence: legal problems and risks. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, 27(4). P. 185-198.
8. Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31985L0374>
9. Benhamou Y., Ferland J. (2020) Artificial Intelligence & Damages: Assessing Liability and Calculating the Damages. URL: <https://www.researchgate.net/publication/339140477>
10. Elliott C., Quinn F. (2009) Tort Law. 7th edition. Pearson Education Limited. 439 p.
11. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017IP0051>
12. European Parliament resolution of 20 October 2020 with recommendations to the Commission on a civil liability regime for artificial intelligence. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0276_EN.html#title2
13. Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/proposal-regulation-laying-down-harmonised-rules-artificial-intelligence>.
14. Schütte B., Majewski L., Havu K. (2021) Damages Liability for Harm Caused by Artificial Intelligence – EU Law in Flux. Helsinki Legal Studies Research Paper. № 69. P. 1-34.

Статтю було подано	21.11.2022	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	01.12.2022	The article was revised
Статтю було прийнято	12.12.2022	The article was accepted